

Висновки

1) Проаналізована морфометрія русла та заплави річки Ворскла. Встановлені мінімальні, середні та максимальні альтитуди на відрізку річки у межах Полтавської області.

2) Розроблена методика визначення висотної межі утворення лісостану. Виведено формулу визначення гіпсомехі формування лісу ($G_{\text{фл}}$), дана межа являє собою перехідну зону – мікроекоекотон між екосистемами. З'ясовано, що не можна вивести єдину $G_{\text{фл}}$ для всієї заплави річки, бо середній похил русла становить 0,3 м/км.

3) Для достовірності методики, побудовані графічні моделі ділянок дослідження № 1, № 2, № 3. $G_{\text{фл}}$ для кожної ділянки є різною. Найвищу має № 1, а найнижчу № 2.

4) Формування лісових екосистем більшою мірою характерне для додатніх форм рельєфу заплави. Здійснено аналіз деревостанів та встановлено лісистість кожної із ділянок. Для № 1 – 43 %, № 2 - 29 %, № 3 – 29 %. Площа лісів заплави зменшується рухаючись на південь. Приурочили деревостани до форм рельєфу. Обгрунтували межу вище якої доцільно створювати лісові культури щоб сформувалися високопродуктивні насадження.

Список використаних джерел: 1. Полтавщина: Природа. Традиції. Культура. – Полтава: Оріяна, 2007. –104 с., 208 с.; 2. Смирнова В.Г. Трансформація річок та річкових русел (на прикладі річкових водних об'єктів Полтавської області) // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – 2013. – Т. 1 (28). – С. 109–116.; 3. Стецюк В.В., Ковальчук І.П. Основи геоморфології: Навч. посібник / За ред. О.М. Маринича. – К.: Вища школа, 2005. – 495 с.; 4. Ткач В.П. Заплавні ліси Лівобережної України та наукові основи господарювання в них: автореф. дис. ... д-ра с.-г. наук: 06.03.03 / В.П. Ткач; Укр. держ. лісотехн. ун-т. – Л., 1999. – 37 с.; 5. Остапенко Б. Ф., Ткач В. П. Лісова типологія. Навчальний посібник / ХДАУ ім. В. В. Докучаєва. УкрНДІЛГА ім. Г. М. Висоцького – Х., 2002. – 204 с.; 6. Хромых, В.С. Функционирование и динамика пойменных ландшафтов [Текст] / В.С. Хромых. – Томск: Изд-во ТГУ, 2008. – 128 с.

УДК 911.53 : 911.2(477.44)

ВІДНОВЛЮВАЛЬНІ ТЕРИТОРІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОМЕРЕЖІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ю. В. Яценюк

yatsentyuk@gmail.com

кафедра географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

В. М. Воловик

wolowyuk@gmail.com

кафедра географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

О. О. Гончар

honchar@gmail.com

кафедра географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

У структурі екомереж важливу роль відіграють відновлювальні території. Відновлювальні території парадинамічної антропогенної ландшафтної системи регіональної екомережі Вінницької області представлені зонами потенційної ренатуралізації. Нами виділено 31 таку зону загальною площею 76753 га, тобто 2,9 % від території Вінницької області [1, с.117-118].

Мар'янівська зона потенційної ренатуралізації знаходиться на витоках річки Снивода, на початку Сниводського регіонального екокоридору [2], між селами Мар'янівка, Лисогірка та Червона Володимирівка Хмільницького району. Тут є значні за площами ділянки водно-болотних угідь, що є місцем існування та харчування багатьох видів птахів. Крім того, можна поступово відновити існуючі тут у минулому ділянки лучностепових ландшафтів.

Уланівська зона потенційної ренатуралізації знаходиться у долині однієї з лівих приток р. Снивода, між селами Сміла, Уланів, Пагурці та Чеснівка Хмільницького району. Тут також є ділянки водно-болотних угідь. Ренатуралізаційні заходи дозволять розширити харчові ходи тварин.

Хмільницька зона потенційної ренатуралізації знаходиться також у Хмільницькому районі, між селами Філіопіль, Широка Гребля, Колибабинці, Кривошії, Сьомаки, Білий Рукав та Зозулинці. До складу цієї зони ввійшли переважно балки і долини найменших річок із лучною та водно-болотною рослинністю, що потребують відновлення. Ренатуралізаційні заходи дозволять збільшити площу Сниводського регіонального центру біорізноманіття.

Тесівсько-Івчанська зона потенційної ренатуралізації знаходиться у Літинському районі, між селами Теси, Іванівці, Лука, Медведівка, Кожухів, Івча, Кусиківці та Дяківці. До її складу ввійшли переважно ландшафтні комплекси русла та заплави річки Тесівка, балки і долини її приток із лучною та водно-болотною рослинністю, що потребують відновлення.

Козятинська зона потенційної ренатуралізації знаходиться у Козятинському районі, між населеними пунктами Глухівці, Жежелів, Бродецьке, Пляхова, Залізничне, Непедівка та Козятин. Значні площі цієї зони займають вододіли. У їх межах необхідно відновити лучностепові ландшафти, що існували тут у минулому. Це дозволить створити новий регіональний центр біорізноманіття, збільшити харчову базу для тварин та розширити їх міграційні шляхи.

Корделівська зона потенційної ренатуралізації знаходиться у Калинівському районі, між населеними пунктами Корделівка, Черепашинці, Герасимівка, Чернятин, Котюжинці, Тарасівка та Калинівка. У цю зону включені переважно вододільні ландшафтні комплекси, але є й слабо антропогенізовані водно-болотні угіддя.

Росько-Собська зона потенційної ренатуралізації знаходиться у Погребищенському та Липовецькому районах, між селами Степанки, Ординці, Будаї, Зозів, Біла, Мончин, Левківка. Вона охоплює витoki річок Соб та Рось.

Тому ці ділянки потребують відновлення та поступового перетворення у регіональний центр біорізноманіття. Ренатуралізовані ділянки посередництвом парадинамічних зв'язків поліпшуватимуть умови існування живих організмів (збільшення харчової бази, формування середовища існування) [3].

Турбівська зона потенційної ренатуралізації знаходиться у Липовецькому районі, між селами Приборівка, Журава та смт. Турбів. Вона охоплює давню реліктову долину Південного Бугу. Тут сформувались типові поліські ландшафти, що є частиною Десенської ділянки Побузьких Полісь. Відновлення природи у їх межах дозволить сформувати ключову територію, збільшити площі умовно-натуральних ландшафтів Вінницької області.

Ще три зони потенційної ренатуралізації знаходяться в околицях м. Вінниця. *Агрономіченська* зона потенційної ренатуралізації виділена між селами Прибузьке, Студениця та Лани. Тут, у ботанічній пам'ятці природи місцевого значення «Прибузька горішина», охороняється ділянка продуктивного лісового насадження з участю горіха маньчжурського, дуба звичайного віком 40 років. Ренатуралізаційні заходи дозволять сформувати тут ключову територію.

Сабарівська зона сформувалась на основі Сабарівського лісу, між Вінницею, селами Лука-Мелешківська і Прибузьке. Вона охоплює ландшафти верхніх схилів долини Південного Бугу з глибокими балками [4]. *Прибузька* зона потенційної ренатуралізації виділена між селами Агрономічне, Бохоники та Прибузьке. Тут поєднуються схилі та вододільні місцевості з лісовими насадженнями у долині Південного Бугу. Відновлення природи Прибузької та Сабарівської зон потенційної ренатуралізації дозволить збільшити ширину буферної зони Південнобузького національного екокоридору.

Ще дві зони потенційної ренатуралізації знаходяться на південь та південний захід від міста Бар. *Ялтушківська* зона розміщується між селами Слобода-Ходацька, Ходаки, Мигалівці, Ялтушків. *Барська* зона потенційної ренатуралізації виділена між селами Балки, Войнашівка, Семенки, Киянівка, Верхівка. Ці зони охоплюють переважно схилі ландшафтні комплекси на стикові басейнів Дністра та Південного Бугу. Ренатуралізаційні заходи тут мають бути спрямовані на відновлення природних зв'язків між Рівським, Лядівським, Мурафським і Ялтушківсько-Дашівським регіональними екокоридорами. Такі заходи з врахуванням парадинамічних зв'язків, що проявляються переважно у біотичних міграціях тварин, обумовлюватимуть оптимальне функціонування регіональної екомережі Вінницької області.

Чотири зони потенційної ренатуралізації виділені у середній течії Південного Бугу з метою потенційного розширення буферних зон Південнобузького екокоридору. *Федорівська* зона знаходиться між селами Федорівка, Кліщів, Потуш, *Дзвонихівська* зона – між селами Дзвониха, Жахнівка, Колюхів, *Немирівська* зона – між селами Олексіївка, Сокілець, Мухівці, *Печерська* зона – між селами Печера, Даньківка, Забужжя [5]. Відновлювальні природоохоронні заходи у Печерській та Немирівській зонах потенційної ренатуралізації дозволять розширити площу Печеро-Сокілецького

регіонального центру біорізноманіття, а в Федорівській зоні – збільшити площу Вороновицького регіонального центру біорізноманіття [6].

Райгородсько-Ситковецька зона потенційної ренатуралізації знаходиться у Немирівському районі, між селами Ситківці, Ометинці, Червоне, Слобідка та Нижча Кропивна. Вона охоплює схилі місцевості долин Південного Бугу та річки Кропивнянка з численними та розгалуженими балками [5]. Відновлення компонентів природи у межах цієї зони дозволить сформувати альтернативну гілку Ялтушківсько-Дашівського регіонального екокоридору і поєднати Самчинецько-Райгородський та Іллінецько-Дашівський регіональні центри біорізноманіття між собою.

Антонівсько-Красносілківська зона потенційної ренатуралізації знаходиться у Теплицькому та Бершадському районах області, між селами Панчишене, Антонівка, Орлівка, Брідок, Метанівка та М'якохід. Вона охоплює схилі ландшафтні комплекси у долинах Південного Бугу та річки Ялта. Частина території зайнята грабовими насадженнями. Відновлюючі заходи дозволять сформувати тут регіональний центр біорізноманіття, збільшити площу та ширину буферних зон Південнобузького національного екокоридору.

Тростянецька зона потенційної ренатуралізації знаходиться у Тростянецькому районі, між населеними пунктами Тростянець, Буди, Летківка, Савинці, Козинці, Верхівка. Вона займає вододільні, дубові лісові масиви та привододільні схили. Заходи відновлення природи дозволять сформувати на основі цієї зони ключову територію регіонального рівня. Вона буде поєднуватись локальними екокоридорами з Гайдамацьким і Вапнярсько-Кирнасівським регіональними центрами біорізноманіття, Південнобузьким національним і Дохнянським регіональним екокоридорами.

Благодатнівська, Томашпільська, Вапнярська та Крижопільська зони потенційної ренатуралізації знаходяться на вододілах південної частини області. Вони охоплюють переважно лісові масиви. Тут можна відновити типові лісові ландшафтні комплекси Вінницької області та створити ключові території. Це дозволить поєднати Кам'янський, Марківський, Русавський, Ялтушківсько-Дашівський та Хмільницько-Чечельницький регіональні екокоридори між собою.

Благодатнівська і Томашпільська зони потенційної ренатуралізації виділені на стикові Шаргородського, Томашпільського і Тульчинського районів, між селами Ярове, Благодатне, Олександрівка та Юрківка, Станіславка, Горишківка, Олександрівка, Паланка, Жолоби, Велика Русава, смт. Томашпіль відповідно. Вапнярська зона потенційної ренатуралізації виділена у межах Томашпільського району, між селами Жолоби, Паланка, Вапнярки, Комаргород, Кислицьке, Антопіль, Колоденка та смт. Вапнярка. Крижопільська зона потенційної ренатуралізації простягається у Томашпільському та Крижопільському районах, між селами Висока Гребля, Кринички, Кісниця, Високе, Красне, Радянське, Сонячне та смт. Крижопіль.

Зеленянківська зона потенційної ренатуралізації виділена на стикові Крижопільського і Піщанського районів, між селами Зеленянка, Іллівка та

Яворівка. Вона охоплює схиліві та, частково, вододільні місцевості. Відновлення природних компонентів дозволить сполучити між собою Горячківський та Піщанський регіональні центри біорізноманіття, Хмільницько-Чечельницький та Кам'янський регіональні екокоридори.

Ольгопільська зона потенційної ренатуралізації знаходиться у Чечельницькому районі, на схід від смт. Чечельник, між селами Тартак, Білий Камінь, Рогізка, Ольгопіль, Тарасівка, Демівка. Вона охоплює схиліві місцевості на лівому березі річки Савранка із ділянками колишнього поширення лучностепових угруповань у природі. Тепер тут де-не-де зустрічаються рідкісні степові рослини. Завдяки заходам відновлення можна відновити типові у минулому ландшафтні комплекси із характерними угрупованнями рослин. Такі заходи дозволять збільшити площу Чечельницького національного природного ядра на сході та північному сході.

Могилів-Подільська зона потенційної ренатуралізації виділена між м. Могилів-Подільський, селами Немія, Карпівка, Сонячне, Шлишківці та Григорівка. Вона охоплює вододільні місцевості межиріччя Дністра, річок Дерло та Котлубаївка із лісовими насадженнями, а також схиліві місцевості із ярами та балками, лісовою та лучностеповою рослинністю. Ренатуралізаційні заходи дозволять у майбутньому збільшити площу Могилів-Подільського регіонального центру біорізноманіття, розширити харчові ходи тварин, збільшити можливість знаходження особин протилежної статі, ймовірність виживання й відтворення фауни південної частини Вінницької області [7].

Яришівська зона потенційної ренатуралізації виділена у Могилів-Подільському районі, між селами Хоньківці, Нагоряни, Яришів, Слобода-Яришівська. Вона охоплює схиліві ландшафтні комплекси на правобережжі долини річки Лядової. Тут виявлено осередки деградованої лучностепової та лісової рослинності. Її відновлення дозволить у майбутньому збільшити територію Лядівського регіонального центру біорізноманіття.

Нишівецько-Липчанська зона потенційної ренатуралізації виділена у Мурованокуриловецькому та Могилів-Подільському районах, між селами Хоньківці, Нишівці, Липчани та Бернашівка. Вона охоплює долину річки Караєць у нижній течії. Тут поширені лісові та лучностепові фітоценози на схилівих місцевостях. Численні балки з поверхнями різної експозиції обумовлюють багатство та різноманіття природних умов цієї території. Відновлення природної рослинності Нишівецько-Липчанської зони потенційної ренатуралізації поліпшить умови міграції тварин Караєцьким локальним екокоридором та дозволить розширити територію Наддністрянсько-Бернашівського регіонального центру біорізноманіття.

Лозовська зона потенційної ренатуралізації виділена у Могилів-Подільському та Чернівецькому районах, між селами Лозове, Вільне, Садки, Коси та Скалопіль. Вона охоплює долину річки Лозова (права притока р. Мурафа) із балками. Тут зустрічаються ділянки із лучностеповою рослинністю. В середині ХХ-го століття тут з метою боротьби з ерозійними процесами насадили соснові ліси. Тепер вони витісняють асоціації ковилів, що де-не-де тут зустрічаються. Відновлення лучностепової рослинності поліпшить

умови міграції тварин Лозівським локальним екокоридором та допоможе розширити територію Дністровсько-Мурафського національного природного ядра.

Северинівківська зона потенційної ренатуралізації виділена у Ямпільському районі, між селами Франківка, Северинівка та Іванків. Вона охоплює ландшафтні комплекси схилів долини Дністра з балками. Тут поширені лісова рослинність та лучностепові фітоценози. Їх відновлення дозволить створити ключову територію та розширити буферні зони Дністровського національного субмеридіонального екокоридору.

Отже, у структурі екомережі Вінницької області виділено 31 зону потенційної ренатуралізації. Заходи відновлення у їх межах дозволять збільшити площі квазінатуральних ландшафтів та поліпшать умови існування живих організмів.

Список використаних джерел: 1. Яцентюк Ю. В. Екомережа Вінницької області. Вінниця, 2011. 128 с.; 2. Яцентюк Ю.В. Сполучні території екомережі Вінницької області // III-й Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю : Збірник наукових статей (Вінниця, 21-24 вересня 2011 р.). Т.1. – Вінниця: ВНТУ, 2011. С. 279-282.; 3. Яцентюк Ю. В. Антропогенні парагенетичні ландшафтні комплекси // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. 2006. Вип. 12. С.43–48.; 4. Яцентюк Ю. В. Міські ландшафтно-технічні системи (на прикладі міста Вінниці). Вінниця, 2015. 200 с.; 5. Яцентюк Ю.В. Долинно-балково-яружний антропогенний парагенетичний ландшафтний комплекс // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія. 2002. Вип. 4. С. 41 – 48.; 6. Яцентюк Ю. В. Екомережа як антропогенна парагенетична ландшафтна система (на прикладі Вінницької області) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія. 2014. Вип. 26. С. 17–24.; 7. Яцентюк Ю. В. Ландшафтно-технічні системи міст центрального лісостепу України (на прикладі міста Вінниці) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.11. Київ, 2004. 19 с.

УДК 551.444.3(477.53)

ВИКОРИСТАННЯ ПІДЗЕМНИХ ВОД ПОЛТАВЩИНИ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

А. А. Шуканова

shukanova0707@gmail.com

кафедра географії та методики її навчання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава

О. С. Сафронов

safronov.as31@gmail.com

кафедра географії та методики її навчання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава

Полтавська область розташована в центрі Дніпровського артезіанського басейну, включаючи басейни річок Псла, Ворскли, Хоролу та ін. Область